

Mark- och miljödomstolen vid Umeå tingsrätt

Klagande:

Föreningen för Byggnadskultur i Umeå
894002-7934
c/o Podiet Skattekonsulter KB
Magasinsgatan 7, 3 tr
903 27 Umeå

Motpart:

Umeå kommun

Överklagat beslut:

Länsstyrelsens i Västerbottens län beslut
2013-04-02 att ogilla föreningens besvär över
Umeå kommuns beslut att anta ny detaljplan för
fastigheten Mimer 1

Länsstyrelsens ärendebeteckning: 403-2730-2013 och 403-2732-2013

YRKANDE

Föreningen för Byggnadskultur i Umeå (nedan kallad föreningen) yrkar att Mark- och miljödomstolen, med ändring av länsstyrelsens beslut, måtte undanröja den antagna detaljplanen för fastigheten Mimer 1 i Umeå kommun.

SKÄL

Läroverksbyggnaden (Mimerskolan) har allt sedan den stod klar år 1900 varit en av stadens viktigaste offentliga symbolbyggnader – uppförd med allmänna medel som en "kunskapens högborg". Den fick redan i stadsplanen efter branden 1888 sin plats i linje med Vänortsparken (tidigare kyrkparken) och kyrkan med tillhörande tomt i ett väl genomtänkt grönbälte genom stadens hela bredd. Både vad gäller byggnadens placering och utformning la stadens fäder ner mycken tankemöda och stora ekonomiska resurser; något som kan läsa närmare om i Karin Erikssons avhandling *Studier i Umeå stads byggnadshistoria* (Umeå 1975, sid 194 ff) och hennes artikel i tidskriften *Västerbotten*, nr 3/1974; se bilagorna 1 och 2.

Den gamla läroverksbyggnaden är centralt belägen inom området av riksintresse för kulturmiljövården, Umeå (AC 10), som omfattar större delen av Umeås stadskärna. Fastigheten Mimer 1 ligger i en av de värdekärnor som länsstyrelsen särskilt har utpekats i sin riksintressebeskrivning 2010-04-20 ("Kyrkan, parken och läroverket"); se bilaga 3.

Umeå kommun vill nu, genom den antagna detaljplanen, skapa planmässiga förutsättningar för en total förändring av byggnadens inre (de tidigare skollokaler inklusive aula m m byggs om till hotell) och en tillbyggnad mellan flyglarna på läroverksbyggnadens norra sida. En tillbyggnad/inglasning som till yttermera visso kommer att ske i en modernistisk stil som totalt avviker från den äldre byggnadens formspråk.

Föreningen anser att den historiska kontinuiteten och upplevelsen av läroverksbyggnaden förloras med den förändrade användningen och tillbyggnaden. Läroverkets intressanta arkitektoniska uppbyggnad, som hör ihop med dispositionen av skollokaler, går inte att avläsa på samma sätt om byggnaden tas i anspråk för hotelländamål. Läroverksbyggnaden bör även fortsättningsvis användas för skoländamål eller något liknande ändamål (som exvis konferensverksamhet) som inte förutsätter en total förändring av byggnadens interiör.

Inglasningen mellan de två flyglarna på läroverksbyggnadens norra sida, som den nu antagna detaljplanen tillåter, skulle drastiskt förändra upplevelsen av läroverksbyggnaden sett från Skolgatan men även sett från Vasaplan och Östra Kyrkogatan. En sådan tillbyggnad av Mimerskolan (inglasning mellan flyglarna) skulle negativt påverka möjligheterna att genom stadsbilden tolka riksintressets värden och påtagligt försvaga det stadsbyggnadsmässiga sambandet mellan Mimerskolan och Gymnastikbyggnaden på andra sidan Skolgatan.

Björkalléerna är ett av de stadsbyggnadsmässiga karaktärsdrag som lyfts fram i riksintressebeskrivningen för Centrala Umeå. Av detaljplanen framgår att de befintliga björkraderna vid Skolgatan, formellt utanför planområdet, kommer att behöva fällas vid ett genomförande av planen. Detta anser vi också är en orimlig konsekvens av detaljplanens förverkligande.

Ett genomförande av ombyggnad till hotell inklusive inglasning mellan de två flyglarna på läroverksbyggnadens norra sida, i enlighet med den antagna detaljplanen, skulle medföra påtaglig skada på riksintresset kulturmiljö; den antagna detaljplanen för fastigheten Mimer 1 bör därför upphävas.

Göran Öberg
ordförande

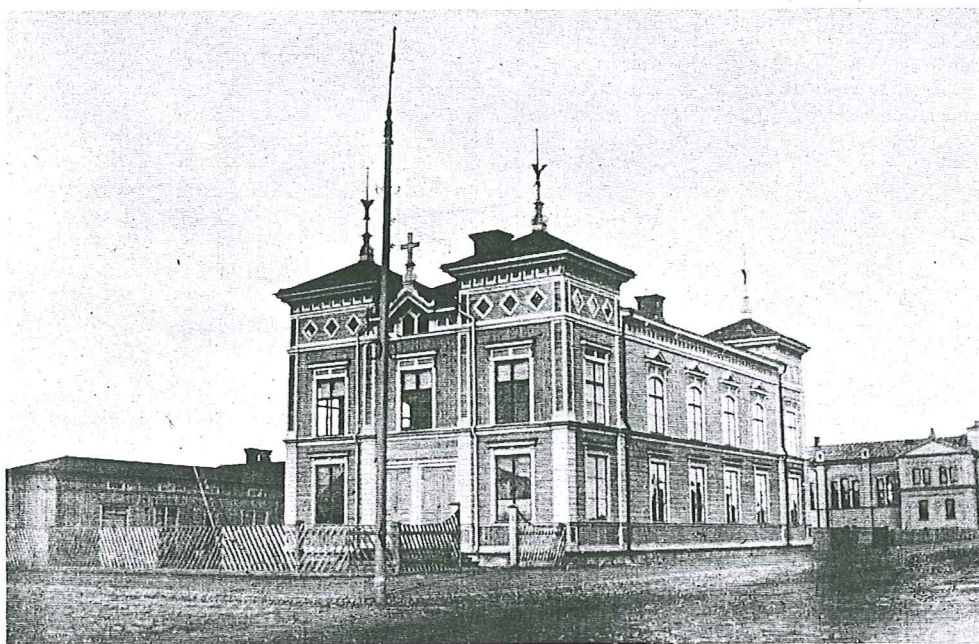
Göran Sandberg
styrelseledamot

Karin Eriksson

Studier i Umeå stads
byggnadshistoria

Från 1621 till omkring 1895

UMEÅ 1975

155. Missionshuset i hörnet av Vasagatan och Skolgatan från sydväst. I bakgrunden läroverkets gymnastikhus. Foto från 1892. VMU.

av Evangeliska fosterlandsstiftelsens bönhus som förebild till det i Umeå. Möjligt är att han i stället sneglat på grannen i öster, Lindströms gymnastikhus för läroverket, som har ett liknande yttre (se bild 157).

Missionshuset byggdes till 1911 och 1937, men revs 1966.

4.6.2.6 Läroverket och dess byggnader

Provisoriska lokaler

Umeå högre allmänna läroverk förlorade i stadsbranden inte bara sina byggnader - skolhuset från 1860 och gymnastikhuset från 1865 - utan även alla inventarier och samlingar så när som på en klocka och några stolar.

De privathus skolan varit tvungen att hyra för sina många klasser, låg också inom brandområdet. (101)

Som provisoriskt skolhus för läroverket inköpte staden redan sommaren 1888 den Cygnaeuska gården på Malmen (nu riven) för en summa av

50,000 kr av den dåvarande ägaren, handlanden J V von Ahn. Denna gård var en av de största privata i Umeå före branden. Dess huvudbyggnad hade fasader reveterade i klassicistisk stil och var uppförd i vinkel vid den del av Storgatan som kallades Trångsund. Byggnaden innehöll ett tjugotal rum, vilket var betydligt fler än det gamla läroverkshuset hade haft. Eftersom antalet elever på grund av branden sjunkit till 140, kunde alla skolans klasser för första gången på länge få plats under samma tak. I ett mindre hus på gården inreddes kollegierum, vaktmästarebostad och bibliotek.

Det provisoriska läroverkshuset vid Trångsund saknade emellertid både skolgård och gymnastiklokal. Visserligen upplät folkskolelärarinneseminarier strax intill välvilligt sitt gymnastikrum, och där gymnastiserade läroverkspojkar den första tiden med särskilt tillstånd från Kungl Maj:t. Men gymnastik för gossar krävde bättre utrustning än vad som där stod till buds. Läroverkets rektor Johan Johansson beklagade att det saknades "apparelj", så man var tvungen att inskränka sig till fristående övningar.

Procedurfråga

Den 29 maj 1888 maktade en lärare, men denna som man funnit denna gång väl alternativa vägar gav för planer läroverk. (105) kapitlet i Härnösand ansvar för riktigt var det tvivel om skyldigheten i lade staten. (Samma misstänks då hela projektet lokal byggnad års förberedelse av ett negativt beslut, som har varit i slutfas

Från domkapitlet också villig i gymnastikhuset, men själva delarbetet och februari Johan Johansson

Detta uppdraget som en senkommit kapitlets sidan byggnadsfrågan läroverksbyggnaden hade en stor del som domkapitlet

Gymnastikhus

För läroverkets gymnastikhus byggnaden taktade staten och uppdraget till en skisser skild domkapitlet lät arkitekt (105) Åren snabbt avskärpa - först överintendenter ningen kungl Maj:t den en liten är

Procedurfrågan

Den 29 maj 1889 tillsatte stadsfullmäktige en läroverksbyggnadskommitté, men denna upplöstes snart eftersom man funnit det lämpligare att denna gång välja den första av de alternativa vägar läroverksstadgan angav för planering av nybyggnader för läroverk. (102) nämligen att låta domkapitlet i Härnösand ta det formella ansvaret för nybyggnaderna. För övrigt var det tveksamt om byggnadsskyldigheten inte i själva verket åvilade staten. (103) Man ville inte göra samma misstag som tio år tidigare, då hela projektet hade skötts av en lokal byggnadskommitté, och flera års förberedelsearbete omintetgjorts av ett negativt yttrande från domkapitlet, som hade att granska ritningarna i slutfasen.

Från domkapitlets sida var man nu också villig att leda planeringen av gymnastikhus och lärohus för läroverket, men själva det praktiska förberedelsearbetet uppdrogs i december 1889 och februari 1890 åt skolans rektor Johan Johansson. (104)

Detta uppdrag måste Johansson ha känt som en återupprättelse och som ett senkommet erkännande från domkapitlets sida av hans kompetens i byggnadsfrågor. Som ordförande i läroverksbyggnadskommittén förra gången hade ju Johansson personligen en stor del i ansvaret för det projekt som domkapitlet underkänt.

Gymnastikhuset

För läroverkets del upplevdes ett nytt gymnastikhus som den mest brådskande byggnadsuppgiften. Johansson kontaktade stadsarkitekt F O Lindström och uppdrog åt denne att lämna förslag till en sådan byggnad. Lindströms skisser skickades i februari 1890 till domkapitlet, som godkände dem och lät arkitekten utarbeta huvudritningar. (105) Ärendet behandlades relativt snabbt av de granskande myndigheterna - först domkapitlet på nytt, sedan överintendentsämbetet - så att ritningarna kunde fastställas av Kungl Maj:t den 19 september 1890, med en liten ändring den 23 januari 1891.

Grunden till gymnastikhuset lades i maj 1891, och ett och ett halvt år senare, den 15 oktober 1892, kunde invigningen äga rum. Byggmästare var C A Ljunggren från Härnösand, samma man som byggde småskolehusen i Umeå 1889. Byggnadskostnaden uppgick med inredning, uppvärmning och elektrisk belysning till närmare 58.000 kr. Med domkapitlets tillåtelse bekostades nybyggnaden huvudsakligen av den brandskadeersättning man erhållit efter de nedbrända läroverksbyggnaderna. Umeå stad bidrog dessutom med kostnaderna för tomten samt med 8.744 kr.

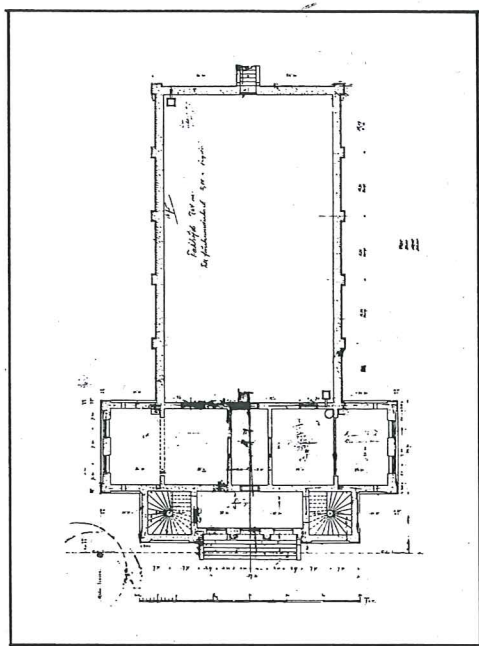
Gymnastikhuset, som fortfarande är i fullt bruk, uppfördes i tegel med slätputsad fasadyta. (106) Byggnaden fick sin placering i sydvästra hörnet av den del av läroverkstomten som låg norr om Skolgatan.

Byggnaden är orienterad i nordsydlig riktning, med ingång från den södra gavelsidan mot Skolgatan. Entrépartiet, som ursprungligen rymde omklädningsrum och lärarrum i bottenvåningen samt bland annat materialrum och en liten lägenhet för skolans vaktmästare i övervåningen, har utformats som en självständig byggnadskropp i vinkel mot själva gymnastiksalen (bild 156). (107) Arkitekten har också lagt sig vinn om att ge byggnaden en monumental prägel åt detta håll (bild 157). Mittpartiet är upplöst av tre styltade rundbågar, som bildar omfattning för lika många ingångar i bottenvåningen och runda fönsteröppningar i övervåningen. Två kraftiga flankerande trapptorn med egna tälttak ger stadga åt fasaden.

Den del av byggnaden som rymmer den stora gymnastiksalen har höga, smala, segmentbågiga fönster. Väggen delas upp av smäckra, stödjande murpelare.

Gymnastiksalens inredning hade ritats av en av lärarna vid Kungliga gymnastiska centralinstitutet, C C A Silow, och tillverkats vid E G Ekstrands snickerifabrik i Stockholm. Salen uppvärmdes av fyra järnkaminer, en i vardera hörnet. (108)

På originalplanen står angivet att ett av materialrummen var avsett för ge-

156. Lärverkets gymnastikhus. Plan över bottenvåningen. Arbetsritning av F O Lindström. BN:s arkiv.

157. Lärverkets gymnastikhus vid Skolgatans norra sida. Till vänster därom ligger folkskolehuset och missionshuset. I förgrunden den ännu obebyggda lärverkstomten. Foto från 1890-talet. VMU.

vär och ammunition, vilket påminner om den betydelse vapenövning och exercis hade i gymnastikundervisningen i svenska skolor sedan 1860-talet. Ett av målen med gymnastikundervisningen var fortfarande att av ungdomen skapa "en levande, ointaglig fästningsmur, som skall värna vårt land", för att citera invignings-talet den 15 oktober 1892. Vid samma tillfälle är det också betecknande, att man sjöng samma fosterländska sång som kyrkoherden och skalden A A Grafström författat till invigningen av lärverkets tidigare gymnastikhus nära 30 år tidigare. (109)

Liksom gymnastikhuset före branden kom det nya att under 1890-talet användas som samlingssal för skilda ändamål. Här hölls konserter, baler och föreläsningar.

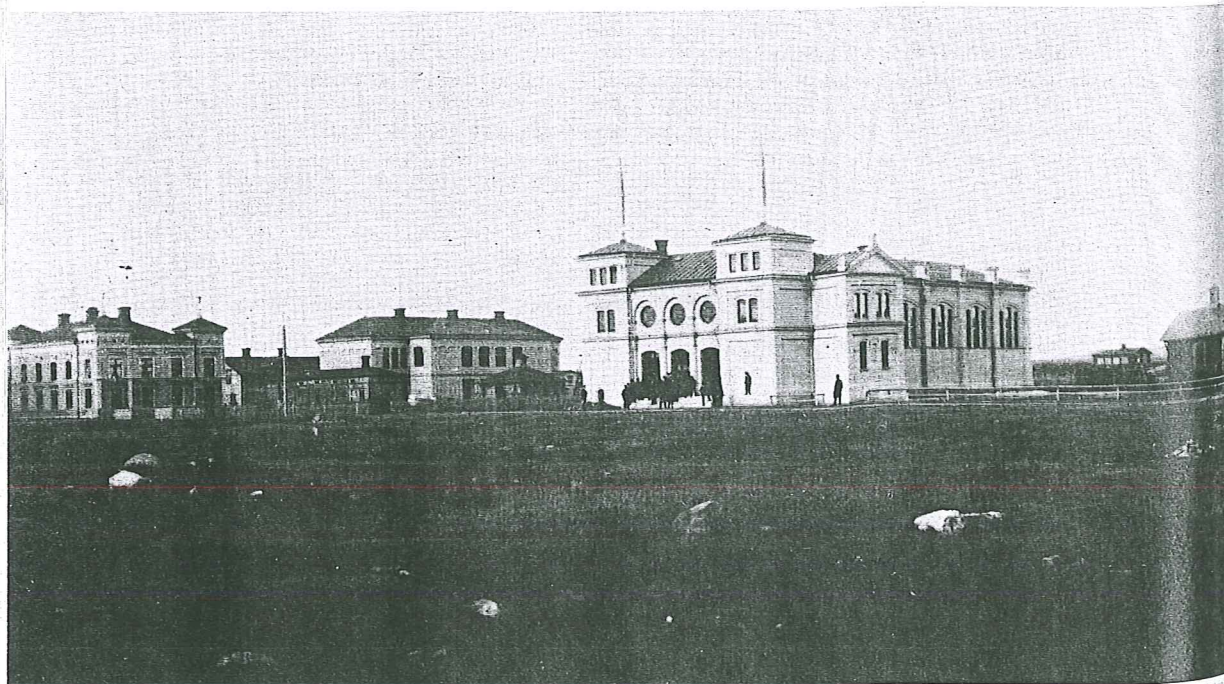
Också i fackkretsar blev Lindströms nya gymnastikhus för lärverket i

Umeå livlig av gymnastik visades tillningen i Cl på modernader. (11)

Projekt til

Vid tiden f kollegium som skulle Kumliens : nytt lärohu arbetas on och billiga nit komma då den sto saken kom tets huvud rök, men ritningarn för sig var vidare eft den. (110) läroverksl teringsark byggnaden

158. F O Li hus från jun

~~Eskil~~
~~Almänna~~
~~UM~~

åminner
g och
ervis-
n 1860-
nastikun-
att av
e, ointag-
värna
ignings-
id samma
ande, att
ska sång
A A
ningen av
ikhus nä-

branden
alet an-
skilda
r, baler

dströms
sket i

Umeå livligt uppskattat. Fotografier av gymnastiksalen och dess inredning visades till och med på Verldsutställningen i Chicago 1893 som exempel på moderna svenska gymnastikbyggnader. (110)

Projekt till lärohuset

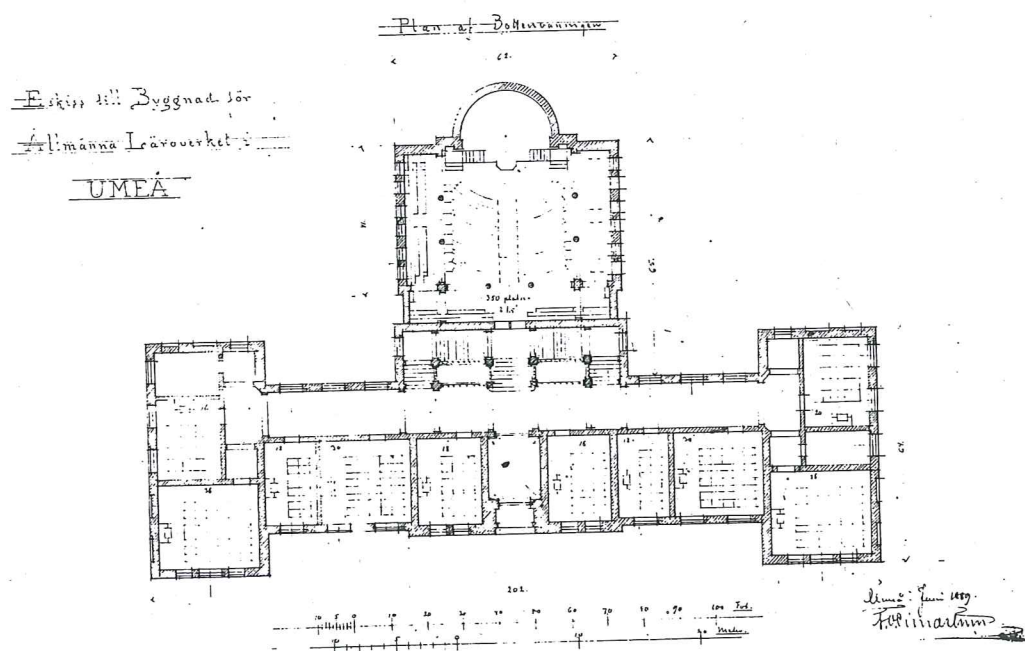
Vid tiden för branden hade läroverkets kollegium just tillsatt en kommitté som skulle undersöka om arkitekterna Kumliens fastställda ritningar till ett nytt lärohus från 1882-83 skulle kunna arbetas om, så att skolan blev mindre och billigare. Kommittén hade inte hunnit komma till något resultat i frågan, då den stora branden inträffade, och saken kom i ett helt nytt läge. Projektets huvudritningar lär ha gått upp i rök, men eftersom arbets- och detaljritningarna räddades hade det i och för sig varit fullt möjligt att arbeta vidare efter projektet även efter branden. (110) Men tydligen ville man i läroverkskollegiet sätta igång projekteringsarbetet till den nya läroverksbyggnaden, utan att vara bunden av

det äldre projektet som tillkommit under helt andra förutsättningar. Därför upprättade kollegiet så snart som möjligt ett nytt byggnadsprogram och kontaktade stadsarkitekt Lindström med begäran om en planskiss.

I grönbältet norr om kyrkan hade kvarteret Mimer mellan Kungs- och Skolgatorna reserverats för själva skolhuset. Byggnadens monumentala placering i stadsmiljön krävde att dess huvudfasad vände sig mot kyrkan i söder, och att dess mittaxel låg i linje med denna. För att lämna utrymme för en skolgård söder om byggnaden, måste huskroppen vidare läggas på tomtens norra del och vara orienterad i öst-västlig riktning.

Läroverkets placering var stadsarkitekt F O Lindströms idé, och den symbol han ritat ut på stadsplanen för att markera byggnaden beskriver förmodligen konturerna av det projekt han redan i februari 1889 presenterade för kollegiet. Denna skiss har ej återfunnits, men däremot ett andra förslag daterat i juni samma år (bild 158) (112), vilket visar en byggnads-

158. F O Lindströms skiss till nytt läroverks-
hus från juni 1889. Mimerskolans arkiv.

kropp av konventionell nyrenässans-typ. Lärosalarna är förlagda till en långsmal trevåningslänga med ändpaviljonger, och samlingssalen till en utbyggnad i husets mittaxel, så att byggnaden får en T-formad planfigur.

Lindström måste ha utarbetat detta projekt utan närmare samråd med kollegiet eller rektor Johansson. Det uppvisar nämligen en provkarta på alla de opraktiska och oekonomiska planlösningar man vid projekteringen av det förra lärohuset analyserat fram och försökt undvika.

Nästan alla lärosalar skulle exempelvis enligt projektet få sin belysning från söder i stället för från väster eller öster. En långsträckt huskropp med utspringande partier, som den Lindström föreslog, hade man ju också konstaterat vara både dyrbar och olämplig ur värmeekonomisk synpunkt. Ett av Kumliens projekt hade ju omarbetats just av dessa skäl.

När det gällde byggnadens innehåll rättade sig Lindström efter kollegiets program, men Lindströms projekt från 1889 visade att en hårdare styrning från kollegiets sida beträffande utformningen av skolbyggnaden också var nödvändig. Byggnadsprogrammet omarbetades därför och en ny mer detaljerad version antogs våren 1891. (113)

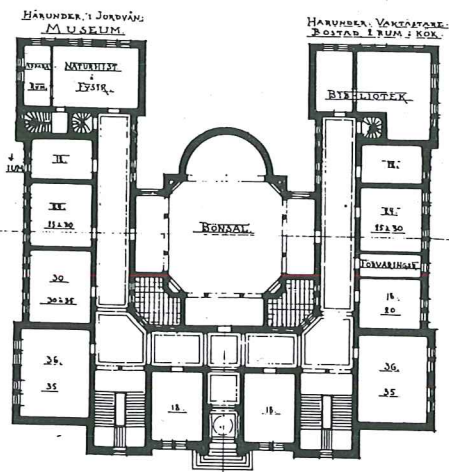
Skolhuset skulle rymma så många klassrum som fordrades för ett fullständigt läroverk med utbyggd real- och latinlinje för ca 300 elever, således betydligt färre än den skola som projekterats vid 1880-talets början. Man var nu också snålare med ämnesrum än då: endast kemiundervisningen skulle ha egen sal, medan fysik och naturhistoria skulle få dela utrymme. Vidare skulle den nya skolbyggnaden rymma teckningssal, musiksal och - som en nyhet - särskild skrivsal, "enär skriföfningar under kontroll redan nu förekomma och framdeles ännu oftare komma att anställas". (114) Förutom dessa undervisningslokaler skulle där finnas museum och bibliotek med bibliotekarie- rum, rektorsexpedition med arkiv, lärarrum och slutligen en aula, dock inte dimensionerad för att tillfredsställa hela stadens behov av samlingssal,

utan avsedd för skolans morgonböner och andra interna samlingsstunder. (115)

Ytterligare två arkitekter engagerades under år 1890-1892 i uppgiften att rita det nya lärohuset för läroverket i Umeå, nämligen Axel Lignell i Piteå och Johan Nordqvist, som vid denna tid var bosatt i Stockholm. Våren 1892 var fyra olika projekt till byggnaden klara - två av Lindström och ett av vardera Lignell och Nordqvist. Läroverkskollegiet fick domkapitlets uppdrag att lämna sitt yttrande över förslagen, och i en omfattande skrivelse redogör rektor Johansson för sin egen och de övriga lärarnas ståndpunkt. (116)

Av Lindströms båda projekt var det ena det redan omtalade från juni 1889, och detta blev också nu föremål för stark kritik av de skäl som redan nämnts. Det andra förslaget hade Lindström upprättat i augusti 1891 efter det ändrade programmet. Läroverkshuset skulle enligt detta uppföras på U-formad plan, med flyglar mot norr (bild 159). Lärosalarna skulle ligga på östra och västra utsidorna om flyglarna, medan trapphus och bönsal skulle förläggas till mittkroppen. De mörka utrymmen som oundvikligen uppkom i byggnadens hjärta tänkte sig Lindström upplysta av ljusschakt med takfönster. Detta arrangemang kritiserades i kollegiets yttrande såsom olämpligt i vårt snö-

159. Lindströms andra förslag daterat i augusti 1891. Mimerskolans arkiv.

rika klimat- ningarna ti av Lindstr

Det projek nell prese hålla mått volym var och beträ giet att "h ter sig på talande".

Desto stör när det gä qvist föres ligt väl lä eftersom l aktuellt m roverket k slutliga ut projektet s sakkunnig ningar mo visat sig k ringar. H med de pr innebar, c om de lok hade han i byggnad i ningarna t efter brar

160. Johan set, daterat december 18 upp. Mimer

gonböner
under.(115)

gagera-
giften
lärover-
ignell
som vid
lm. Vå-
kt till
lström
h Nord-
k dom-
itt ytt-
n omfat-
or Jo-
vriga

var det
juni 1889,
nål för
edan
hade
i 1891
et. Läro-
uppföras
ar mot
skulle
idorna
s och
ittkrop-
m ound-
hjärta
a av
etta ar-
legiets
årt snö-

rat i augus-

rika klimat och var en av huvudanled-
ningarna till att också detta projekt
av Lindström förkastades.

Det projekt piteåarkitekten Axel Lig-
nell presenterade ansågs inte heller
hålla måttet. Husets bottenyta och
volym var alltför kostnadskrävande
och beträffande exteriören fann kolle-
giet att "husets framsida, såsom den
ter sig på eskissen, ingalunda är till-
talande".

Desto större var kollegiets entusiasm
när det gällde det läroverkshus Nord-
qvist föreslog. Denne var också ovan-
ligt väl lämpad för byggnadsuppgiften,
eftersom han ju förra gången det var
aktuellt med ett skolhusbygge för lä-
roverket hade tagit aktiv del i den
slutliga utformningen av läroverks-
projektet såsom byggnadskommitténs
sakkunnige. Många av hans anmärk-
ningar mot Kumliens ritningar hade
visat sig befogade och föranlett änd-
ringar. Han var alltså väl införstådd
med de problem byggnadsuppgiften
innebar, och han hade god kännedom
om de lokala förhållandena. Dessutom
hade han ritat folkskoleseminariets
byggnad i Umeå och utfört huvudrit-
ningarna till det nya folkskolehuset
efter branden.

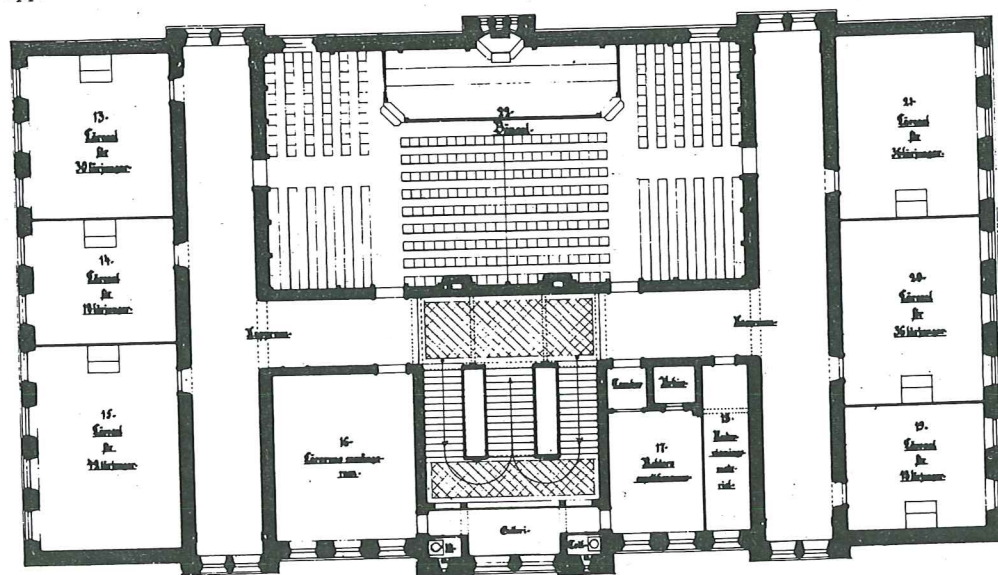
160. Johan Nordqvists förslag till läroverkshu-
set, daterat i april 1892 och fastställt den 10
december 1892. Plan över våningen en trappa
upp. Mimerskolans arkiv.

Kollegiet bedömde Nordqvists förslag
som "synnerligen lyckat" och lämna-
de följande sammanfattande omdöme:
"Herr Nordqvists förslag överensstäm-
mer mest med programmet såväl i
avseende å lärorummens, som de öf-
riga rummens storlek, läge och be-
lysning. Husets bottenyta och volym
synes ock enligt detta förslag få den
minsta möjliga storlek, hvilket na-
turligtvis äfven gör att huset blir så
billigt som möjligt, då det derjämte
uppföres i en enkel stil".

Domkapitlet i Härnösand följde läro-
verkskollegiets rekommendationer
och godkände Nordqvists skiss. Den-
ne fick nu utarbeta fullständiga rit-
ningar och ett noggrant kostnadsför-
slag, som stannade på 196.000 kr ex-
klusive bland annat elektricitet och
vattenledning. Huvudritningarna fast-
ställdes med några små ändringar av
Kungl Maj:t den 10 december 1892.(117)

De fastställda ritningarna.

Nordqvists ritningar visar ett läro-
verkshus i tre våningar på en helt
sluten rektangulär grundplan med
måtten ca 44 x 23 m (bild 160). (118)

Läget på kvarteret och i själva stadsmiljön krävde ju att byggnaden orienterades i öst-västlig riktning med huvudfasaden mot söder. Trots detta har Nordqvist lyckats disponera det inre, så att endast ett fåtal lärosalar får belysning från detta väderstreck. Mot söder vetter i stället trapphuset, rektorsexpeditionen och kollegierummet. Klassrummen och ämnesrummen i övrigt ligger vid de östra och västra kortsidorna. Den inre kommunikationen sker via en korridor som har formen av ett H. De centrala delarna av den kompakta huskroppen får belysning dels direkt genom korridorernas fönster i norra och södra fasaderna, dels indirekt genom trappuppgångens stora fönster.

Nordqvists planer visar att samlingsalen ligger helt innesluten i byggnadskroppen utmed norra fasaden och har läktare på tre sidor och en talarstol vid norra långsidan. (119)

I anslutning till "naturalhistoriska lärosalen" i bottenvåningen leder en trappa ner till museet, som ligger inrymt i sockelvåningen med fönster åt

norr. På motsatta sidan trapphuset återfinnes på den ursprungliga planen bibliotekssalen och ett rum för bibliotekarien.

Att ändamålsenligheten och ekonomiska hänsyn var avgörande vid projekteringen av läroverkshuset, i synnerhet för dess inre disposition, har framgått i det föregående. Vid exteriörens utformning räckte det inte helt med dessa principer. En läroverksbyggnad måste stå som en snöbild för skolans höga bildningsambition och ge intryck av monumentalitet och representativitet. Men också detta krav ansågs väl tillgodosett i Nordqvists förslag.

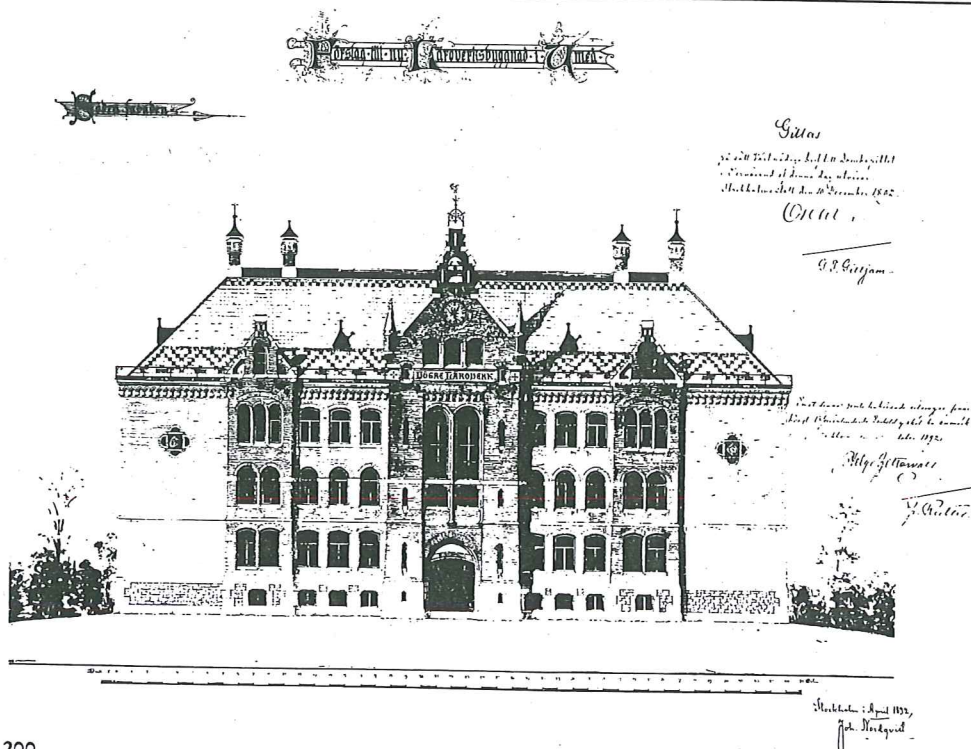
Nordqvists ritning av sydfasaden har här återgivits (bild 161). Arkitekten har för byggnadens yttre valt en "enkel medeltidsstil". (120) Med sin kraftiga sockelvåning och sina tre huvudvåningar gör den ett imponerande intryck. Höjdverkan förstärks av de tre spetsigt avslutade risaliterna och av det höga branta taket med sina takkammar.

Fasadens komnomtänkt, med sin överensstemmen som döljer fönsterrika och kraftiga, släta fasthet åt fasaderna i öst och väst skulle ju

De tre risaliterna också sin logik. Byggnadens inre - mittsalen och de lägre saliterna korner fasaden. Fönsternar anpassats efter och detta ger varierad, ryddig där alternativen mentbåga.

Kortsidorna tages däremot med lika stora rummen. Avstånd dock något ö. Den östra uppgår i fönsterna bara uppenbar av planen.

161. Det fastställda förslaget. Ritning till huvudfasaden mot söder. Mimerskolans arkiv.

Läroverket

När nu ritningen tycktes läroverket kommit till en lösning, men nu det kändes skadeersättning gymnastikhusets byggnad 22.000 kr. med 25.000 samma belopp ter man re

När 1893 års ansökan om blev situationen var det emellertid av det preslåg bakom var av principer som hade allmänt lä

rapphuset
gliga planen
n för biblio-

h ekonomis-
vid projekte-
i synner-
on, har
Vid exte-
det inte
En läro-
om en sin-
ldningsam-
onumentali-
Men också
odosett i

Fasaden har
Arkitekten
valt en "en-
Med sin
sina tre hu-
nposant in-
ks av de
aliterna och
ned sina tak-

Fasadens komposition är estetiskt genomtänkt, men också helt "sann" i sin överensstämmelse med de utrymmen som döljer sig där bakom. Det fönsterrika mittpartiet omsluts av kraftiga, släta murpartier, som ger fasthet åt fasaden, men samtidigt tjänar som skärm framför klassrumsraderna i öst och väst. Söderbelysning skulle ju undvikas.

De tre risaliterna på sydfasaden har också sin logiska motsvarighet i byggnadens inre - den högre och bredare mittrisaliten markerar trapphuset, och de lägre och spensligare sidorisaliterna korridorernas avslutning i fasaden. Fönsterformerna har också anpassats efter de olika utrymmena, och detta ger speciellt sydfasaden en varierad, rytmisk indelning. De är där alternerande rundbågiga och segmentbågiga.

Kortsidorna mot öster och väster upptages däremot helt av jämna rader med lika stora segmentbågiga fönster - rummen hade ju alla samma funktion. Avstånden mellan fönstren är dock något olika i de båda fasaderna. Den östra upptar åtta och den västra nio fönsteraxlar, en asymmetri som bara uppenbarar sig vid ett studium av planen.

Läroverket byggs

När nu ritningarna var fastställda tycktes läroverksbyggnadsfrågan ha kommit ett gott stycke på väg mot sin lösning, men i stället aktualiserades nu det kärva ekonomiska läget. Brandskadeersättningen hade gått åt till gymnastikhusets byggande, och i läroverkets byggnadsfond fanns inte mer än 22.000 kr. Landstingen kunde bidra med 25.000 kr och Umeå stad med samma belopp, utöver de dryga utgifter man redan haft för inköp av tomten.

När 1893 års riksdag avslag stadens ansökan om statsbidrag på 125.000 kr blev situationen prekär. Denna gång var det emellertid inte ett ogillande av det presenterade projektet som låg bakom avslaget, utan anledningen var av principiell natur: de kommuner som hade förmånen att äga ett allmänt läroverk, borde enligt riks-

dagens uppfattning också kunna ställa lokal till dessas förfogande. (121)

Finansieringsfrågan skulle visa sig vara en svår nöt att knäcka. För att komma billigare undan undersökte man vilka möjligheter som fanns att omarbota det redan fastställda förslaget. Läroverkskollegiet vägrade gå med på en inskränkning i byggnadsvolym eller en minskning av antalet lärorum. De var redan för få för att helt fylla fordringarna på ett fullständigt läroverk och måste kompletteras med de tre rummen i gymnastikhusets övervåning. Besparingarna borde därför i stället göras på materialsidan. Nordqvist gjorde själv upp ett förslag till sänkning av byggnadskostnaden med 28.000 kr, genom utbyte av material i byggnadens fasad och tak. (122)

Först hösten 1897 hade ett tillräckligt stort belopp insamlats för att byggnadsarbetet skulle kunna ta sin början. En förvånansvärt stor del av summan utgjordes av frivilliga bidrag som strömmat in från enskilda samt från företag och handelshus i Umeå. Man var angelägen om att inte förlora sitt fullständiga läroverk till någon annan stad, t ex Örnsköldsvik.

En byggnadskommitté hade tillsatts 1896 med läroverksrektorn Johan Johansson, landshövding J Crusebjörn, häradsarkivarie O Th Bergström och överste L Schöning som ledamöter. Kommittén lämnade ut byggnadsarbetet på entreprenad, och det lägsta anbudet, 168.500 kr, kom från byggnadsfirman Jakobsson & Eriksson i Umeå, som också byggde huset. (123)

Den 6 juni 1900 stod läroverksbyggnadens invigningsklar. Den sammanlagda byggnadskostnaden uppgick då till 207.000 kr.

Byggnaden vilar på en betongsula av en meters tjocklek. (124) Sockeln murades av grovhuggen gråsten och finishuggen granit och väggarna av rött oputsat tegel (bild 162).

Teglen, som hämtats från Sofiehems tegelbruk vid Umeå, är lagda i munkförband med markerade fogar. Alla dörr- och fönsteröppningar har mjukt rundade smyggar. De släta murytorna

162. Läröverkshuset under byggnad. Foto från 1899. VMU.

är försedda med strategiskt utplacerade, dekorativa ankarjärn och blinderingar försedda med tänkespråk och andra texter. I takfoten löper en murad bågfris.

De åtgärder Nordqvist år 1894 föreslog för att sänka byggnadskostnaderna gällde materialet. Ritningen från 1892 visar att taket ursprungligen var planerat att utföras i skiffer eller tegel, men ersattes med plåt. Avtäckningar och fönsterbänkar skulle vara av ljusgrå finhuggen granit, men också här fick plåt bli ersättningsmaterialet.

I det inre målades väggar och tak ljusa. Samlingssalen fick en medeltida stilprägel med rika färgkontraster mellan ljusputsade murytor och rött

tegel som ram kring fönsteröppningar och blinderingar. De tre läktarna (nu borttagna) fick dekorativt svarvade stöd och målades liksom det rika trä-taket i mörkbrun färg. Takkonstruktionens bärande, stödjande och sammandragande element visas helt öppet och har utnyttjats som dekoration. Spännstolarnas järnsmide och takets trävirke har dessutom försetts med prydliga detaljutsmyckningar.

I den nya skolan skedde uppvärmningen med hjälp av varmluft enligt ingenjör Hugo Theorells system. I väggarna gick kanaler dels för varmluft, dels för friskluft och dels för utsläpp av skämd luft. Systemet påminde om det man föreslagit för det projekterade läröverkshuset 1884, men som då förkastats av domkapitlet till förmån för

kakelugnssys

Några dagar pressen kall byggnaden. I här sammanterbotten sin längtade nytimentalbyg enkla linier, mäktiga stil, beslägtad me gör den ett a tryck". (125

4.6.2.7 El
för

Den Lundma nerades av (flickor seda branden. De provisoriskt i slöjdskolan landshövding till en ny sk i hörnet av kogatan, (kv

Flickskolet men kostna 37.000 kr, av privata 1892 var sk

Skolhuset r Aström me ser till plan stadsarkite ter pennstr dets spalte: terna. Linc orättmätigt arbetet, ef hade fått up fasader unc hos stadsa

Entreprenö den var tin Erik Lindn detaljerad finns bevar redogörels byggdes vi Vaggarna s mer med l skulle håll och med hj

kakelugnssystemet.

Några dagar före invigningen var pressen kallad till visning av den nya byggnaden. Entusiasmen var stor. Så här sammanfattade redaktören i Westerbotten sina intryck av detta efterlängttade nytillskott bland Umeås monumentalyggnader: "Med sina rena, enkla linier, sin något tunga, men mäktiga stil, som väl närmast är be-
beslägtad med den engelska gotiken, gör den ett allvarligt och värdigt intryck". (125)

4.6.2.7 Elementarläroverket för flickor

Den Lundmarkska gården som disponerades av elementarläroverket för flickor sedan 1882 brann ner i stadsbranden. De första åren fick skolan provisoriskt hyra in sig i några rum i slöjdskolan, men redan 1889 tog landshövding Axel Wästfelt initiativet till en ny skolbyggnad. Den uppfördes i hörnet av Storgatan och Västra Kyrkogatan, (kv Höder 2; nu riven). (126)

Flickskoletomten skänktes av staden, men kostnaden för själva skolhuset, 37.000 kr, bestreds till större delen av privata medel och lån. I oktober 1892 var skolan invigningsklar.

Skolhuset ritades av arkitekt Viktor Åström med utgångspunkt från skisser till plan och fasader uppgjorda av stadsarkitekt F O Lindström. En bitter pennstrid utspelade sig i Umebladets spalter mellan de båda arkitekterna. Lindström hävdade att Åström orätmätigt hade tagit åt sig äran av arbetet, eftersom han i själva verket hade fått uppslag till såväl plan som fasader under sitt arbete som ritare hos stadsarkitekten. (127)

Entreprenörer för flickskolebyggnaden var timmermännen J Boman och Erik Lindmark. De hade att följa en detaljerad arbetsbeskrivning, som finns bevarad och som ger en exakt redogörelse för hur ett större trähus byggdes vid denna tid i Umeå. (128) Väggar skulle uppföras av liggtimmer med laxknutar. Trädymlingar skulle hålla stockarna tätare samman, och med hjälp av följare (vertikala

hopskruvade stockar) skulle också väggarna i de större salarna få god stadga. Som hörnförstärkning kom bandjärn till användning, vilka spikades fast med 17,5 cm eksplik. Innerväggarna och taken skulle kläs med pärlspont, bröstpanelen förses med fotsockel och krönlist. Den utvändiga väggbeklädnaden var däremot undantagen ur entreprenaden, eftersom den inte kunde färdigställas, förrän efter några år då timmerstommen hunnit sätta sig. I arbetsbeskrivningen står endast att man kring dörrar och fönster skulle sätta "provisoriskt ytterfoder af bruklig modell".

Enligt planritningarna skulle byggnaden läggas i vinkel i gathörnet (bild 163a). I längan utmed Skolparken i öster lades lärosalarna, som på så sätt fick belysning från de rätta väderstrecken. I gathörnet med fönster mot parken och Storgatan ligger i bottenvåningen gymnastiksalen samt ovanpå denna skolans bönsal. I byggnadens västligaste del återfinnes slutligen en enrumslägenhet för städerskan, ett kollegierum och ett rum för föreståndarinnan.

I det yttre kom de olika utrymmena väl till synes genom varierade fönsterstorlekar (bild 163b). De båda stora salarna i gathörnet har dessutom markerats som en självständig byggnadsvolym, högre och bredare än byggnaden i övrigt och under eget taklag. På vanligt sätt har också dessa salar försetts med stora spetsiga fönster, vilka i gymnastiksalen placerats högt för att ge väggutrymme åt ribbstolarna.

Åströms fasadritningar från 1891 visar att han tänkt förse flickskolan med en panel helt utan stenimiterande element. Väggen delas inte in med hjälp av pilastrar och listverk, utan av ett ramverk av släta bräder. De fält som bildas kläs in med omväxlande liggande och stående bräder. Väggfälten under fönstren har fått en särskilt rik fyllning med motiv som förefaller lånade från en annan träbyggnadsteknik, korsvirkeshuset, och från samma håll också den konsolfri som skiljer våningarna åt. Det långt utskjutande taket med synliga sparrändar och de lövsågade dekorationerna på gavlarna hör hemma i schweizerstilen.

65/109 a 2

hus med historia i umeå

Västernorrboten

4.74

på strövtåg bland gamla hus
i umstan • naturbrev från
umeå 1970 • gatunamn och
umelögerna carl von döbeln och samhällets väl

hus med historia i umeå

Karin Eriksson ●

● Karin Eriksson hade sitt första uppdrag för museet 1960, då hon gick igenom äldre ritningsmaterial hos byggnadsnämnden i Umeå. Därmed började hon en utforskning av stadens plan- och byggnadshistoria, som bl. a. avsatt två uppsatser om arkitekten C. Fr. Sandgren i VÄSTERBOTTEN 1963 och 1965, den större studien "Stadsplan och bebyggelse i Umeå 1888-1900" i Umeå stads historia, 1972, och nu senast en byggnadsinventering redovisad i skriften "Kulturhistorisk beskrivning av bebyggelsen i Umeå centrala del", 1974.

Bilden visar utsikten från kyrktornet mot öster 1895.

Sedan 1 januari 1974 omfattar Umeå kommun inte bara det som tidigare var Umeå stad och Umeå landskommun, utan också Holmsund, Hörnefors och Sävar kommuner. De byggnader som beskrivs i det följande ligger emellertid alla i det centrala Umeå, på det område som på 1600-talet utsågs som den lämpligaste platsen för den nya staden Umeå - Sandahemmanet i Ytterhiske by, ca 5 km nedströms den gamla sockenkyrkan.

Innan vi börjar en rundvandring bland de gamla byggnaderna i Umeå centrum, är det nödvändigt med en kort historisk tillbakablick. Umeå grundades 1622. Tomtområdet där borgarnas gårdar låg sträckte sig i äldsta tid från Renmarksbäcken (nuvarande esplanaden med samma namn) i väster ungefär till kyrkplatsen i öster. 1600-talsbebyggelsen brändes ner vid upprepade påhålsningar av ryska trypper under det stora nordiska kriget 1714-1721. Som minne från det första seklet i stadens historia har vi därför i centrala Umeå av i dag endast lägena för rådhus, kyrka och

kyrka och skola •

I stadsplanen efter branden lades ett parkstråk genom hela stadens bredd norrut från kyrkan och i rät vinkel mot det redan före branden anlagda parkområdet utmed älven. Grönområdena skulle göra staden brandsäkrare, men man var också övertygad om att denna stadsdel så småningom skulle växa upp till "en af de vackraste i Norrland".

I grönstråket mot norr placerades läroverkshuset och dess gymnastikbyggnad - båda uppförda av sten - och vid sidan där- om den nu rivna flickskolan och prästgården. Att på detta sätt samla institutions-

byggnader i grönområden och låta dem tillsammans bilda offentliga miljöer är karaktéristiskt för 1800-talets stadsbyggande. Goda exempel på detta arrangemang finns i Gävle och Vasa.

Folkskolans nybyggnad uppfördes också av sten, men fick inte någon monumental placering. Den hamnade på Karstensgården utanför själva planområdet.

Bilden nedan: Storgatan med kyrkan. Foto från omkr. 1895. T. h.: Kyrkan från sydväst 1895.

kyrkan

Storgatan. Arkitekt F. O. Lindström 1892.

Träkyrkan från 1720-talet byggdes om i nygotisk stil och försågs med västtorn vid 1800-talets mitt. Där den låg uppe på älvbrinken fyllde den också en uppgift som ledfyr för de sjöfarande. På julaftonen 1887 brann kyrkan emellertid ner till grunden efter självantändning i den nya värmeanläggningen. "Ett hemskt, men grant skådespel!" såsom kyrkoherden uttryckte det.

Vid stadsbranden ett halvår senare hade ännu ingen kyrka hunnit påbörjas, men man hade bestämt att den nya kyrkan skulle ligga på den gamlas plats, och att den skulle byggas av sten. Eftersom det var riskabelt att bygga en tung stenkyrka på den sandiga älvbrinken föreslog stadsarkitekt Lindström att kyrkan istället skulle läggas på längre avstånd från älven på den tomt där Mimerskolan sedan kom att byggas. Ett annat förslag var att lägga kyrkan mitt på Storgatan för att på så sätt motverka enformigheten i den regelbundna stadsplanen och göra kyr-

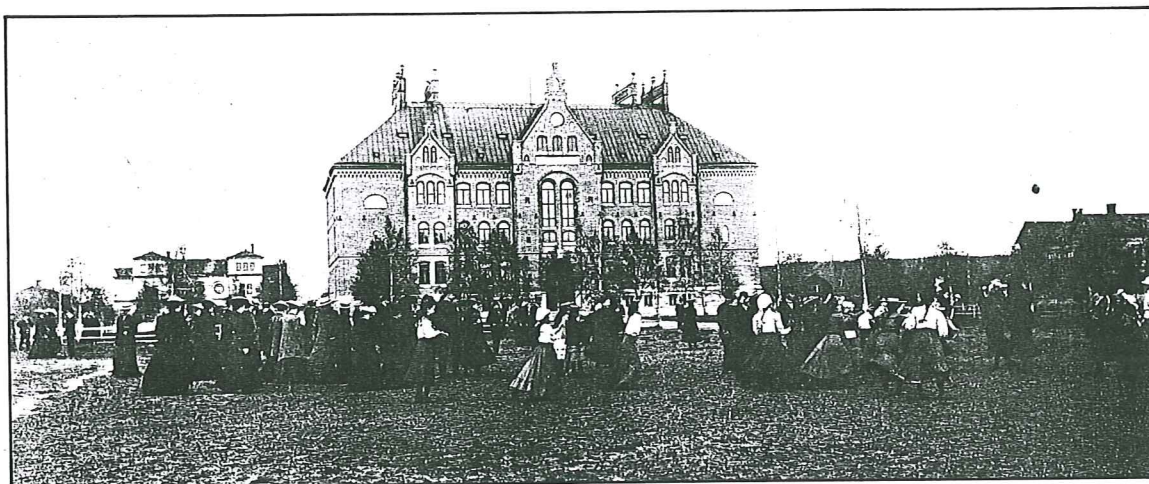
kan till en "hvilopunkt för öga och sinne". Men umeborna ville ha kyrkan kvar på den traditionella kyrktomten vid älven, och problemet med grunden fick lösas på annat sätt.

Kyrkan uppfördes efter ritningar av stadsarkitekten F. O. Lindström och invigdes i december 1894, sju år efter kyrkbranden. Liksom de flesta andra 1880- och 90-talskyrkor i Sverige är Umeå stads kyrka byggd i gotisk stil. Ingen stil ansågs i sig själv innehålla så stark religiös uttryckskraft som just den gotiska med sina uppåsträlvande linjer i valv och bågar och med sitt torn, som likt "Guds finger" pekar mot skyn, "manande människobarnen, som så lätt fastna i jordens grus, att söka det ofvantill är".

Till sin form är kyrkan en treskeppig hallkyrka uppförd på korsformig plan. Som byggnadsmaterial användes tegel av olika typer, murtegel för väggarna, glaserat tegel för lister och avtäckningar och formtegel för dekorationerna. Tornet, som vanligtvis brukar återfinnas i väster, har Lindström placerat vid norra fasaden, mot Storgatan för att på så sätt klara de svåra grundförhållandena närmare älven. Det var också naturligt att lägga huvudingången till kyrkan genom tornet mot norr, eftersom de flesta kyrkobesökarna kom från detta håll.

Arkitekten hade sin hand också över kyrkans interiör och alla inredningsdetaljer. Han ritade bland annat predikstol, kyrkbänkar och altarpopsats, han kontrollerade några ritningarna till de mångfärgade kyrkfönstren, och han gav direktiv för färgsättningen.

Vid restaureringen 1937 genomgick det inre stora förändringar dikterade av den tidens smak. 90-talets kyrkliga föremål fördömdes som "en sjuklig arkitekturepoks krafs". Arkitekten föreslog att man skulle spika masonitskivor på dörrar och väggpaneler. Man kallade 90-talet för "den svåraste dekadensperiod arkitekturhistorien känner" och täckte de ursprungliga målningarna med en grågul färgton.

mimerskolan

Skolgatan 72, Mimer. Arkitekt Johan Nordqvist 1892.

Läroverkets skolhus var en originell träbyggnad från 1860, belägen vid östra sidan av Kyrkotorget. Skolhuset med alla inventarier och samlingar bortsett från några stolar förlorades i stadsbranden. Efter branden beslöts att det nya läroverkshuset skulle bli en stenbyggnad.

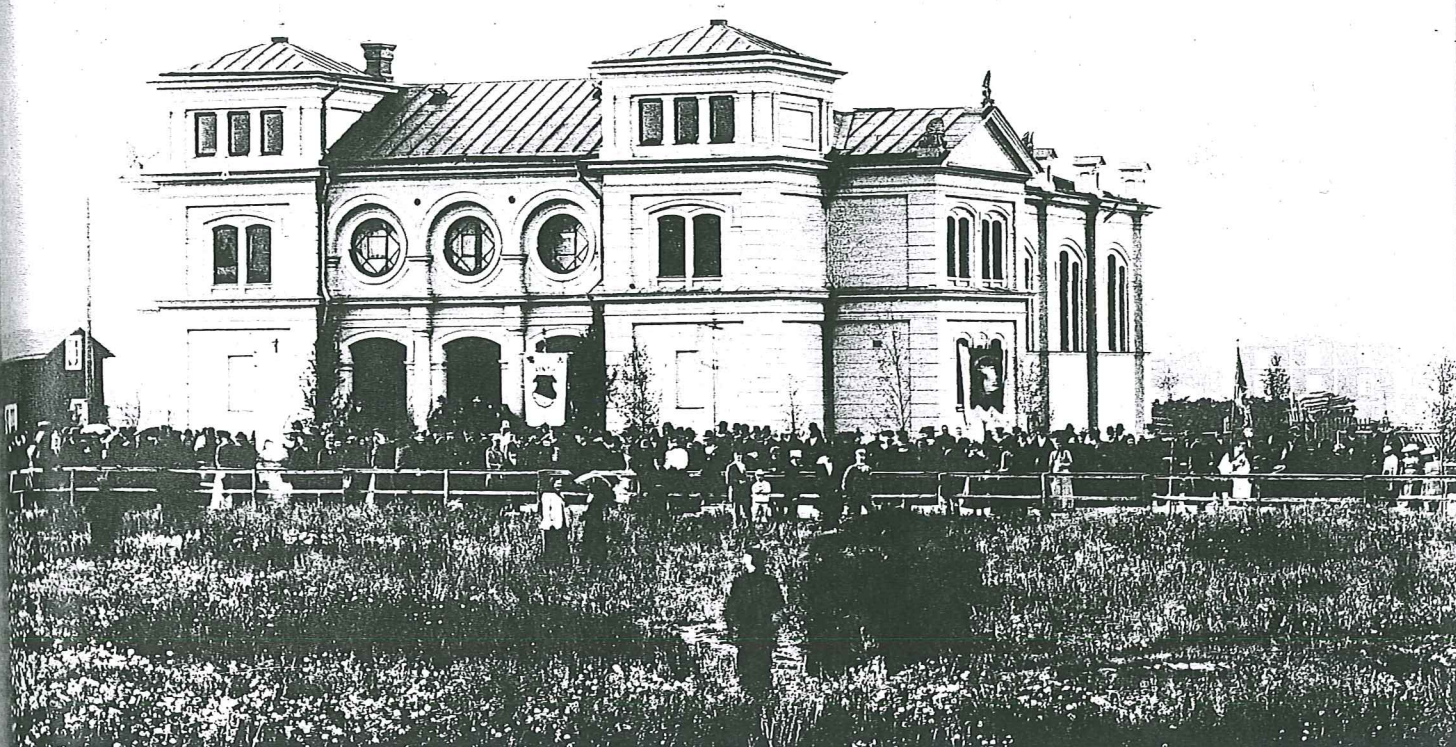
Arkitekt Johan Nordqvists ritningar fastställdes redan 1892, men bygget försejades på grund av stadens svåra ekonomiska läge och byggnaden stod inte invigningsklar förrän i juni 1900. Nordqvist hade tidigare erfarenhet som skolhusarkitekt, eftersom han ritat seminariebyggnaden i Umeå (nuv. hovrättshuset) och deltagit i förarbetena till läroverkets planerade, men aldrig förverkligade nybyggnad på 1880-talet.

Vid förarbetet till läroverkshuset lade man stor vikt vid att byggnaden skulle ha en ekonomisk och praktisk utformning. För att minska kostnaderna för grunden byggde

man exempelvis på höjden och för att dra ner på värmekostnaden, gavs byggnaden en enkel sluten form (de båda flyglarna mot Skolgatan tillbyggdes först 1922 och 1935). Med viss skicklighet har arkitekten vidare lyckats disponera byggnaden så att de flesta lärosalarna får ljus från öster eller väster. Mot söder vetter däremot fönstren till korridorerna och till trapphuset, som ger indirekt ljus åt byggnadens inre.

Men ett läroverkshus på 1890-talet måste också ha en exteriör som imponerade och ingav respekt för den höga bildningsnivå läroverket representerade. Arkitekten har åstadkommit detta genom att betona den stora tegelbyggnadens höjd. Särskilt från söder gör läroverkshuset ett mäktigt intryck. Den reser sig i tre våningars höjd på en kraftig sockel av granit och avslutas av spetsigt avslutade risaliter och ett högt valmtak. Formspråket är vagt gotikinspirerat och för att ytterligare poängtera byggnadens höga ändamål, har fasaden försetts med målade tänkespråk.

Foto från seklets början.

Skolgatan 67, Gymnastiken. Arkitekt F. O. Lindström 1890.

För läroverkets del var ett nytt gymnastikhus den mest brådskande byggnadsuppgiften, eftersom det provisoriska skolhuset i Trångsund i början var fullt tillfredsställande. Gymnastikhuset ritades av stadsarkitekt Lindström och stod klart redan hösten 1892 vid Skolgatan norr om läroverks-
tomten i kvarteret Mimer.

Gymnastikhuset i Umeå uppmärksammades såsom mycket märkligt även på andra håll. Byggnaden och dess inredning presenterades till och med med planer och fotografier på världsutställningen i Chicago 1893 som exempel på en modern svensk gymnastikbyggnad.

En viktig målsättning med gymnastikundervisningen var att bygga upp ungdomarnas kondition och träna deras styrka, så att de kunde tjäna folkförsvaret. Vapenövning och exercis ingick länge som obligatoriska moment. Vid gymnastikhusets invigning sjöng läroverksgossarna en sång som slutade med följande nationalistiskt färgade strof:

"För oss vad tiden i sitt sköt'
må välva känner Gud allen
Står fara upp, med mod den möt!
Ej tungt blir vapnet i din hand
När bådet hörs: För Fosterland!"

Bilden visar en nykterhetsdemonstration vid gymnastikhuset vid 1890-talets slut.

Centrala Umeå och f.d. regementet I 20

EN KULTURMILJÖ AV RIKSINTRESSE

Länsstyrelsen
Västerbotten

Meddelande nr 8 • 2009

Centrala Umeå och f.d. regementet I 20 – en kulturmiljö av riksintresse

Den hittillsvarande riksintressebeskrivningen från år 1989 har uppfattats som otydlig och svåränvänd i den kommunala planeringen. Vad riksintresset egentligen innebär, vilka hänsynskrav det medför och vad som är möjligt respektive inte möjligt att göra inom riksintresseområdet, har varit ofta återkommande frågor. Länsstyrelsen har därför utarbetat en ny reviderad riksintressebeskrivning med avsikt att få riksintresset att framstå med tydligare konturer.

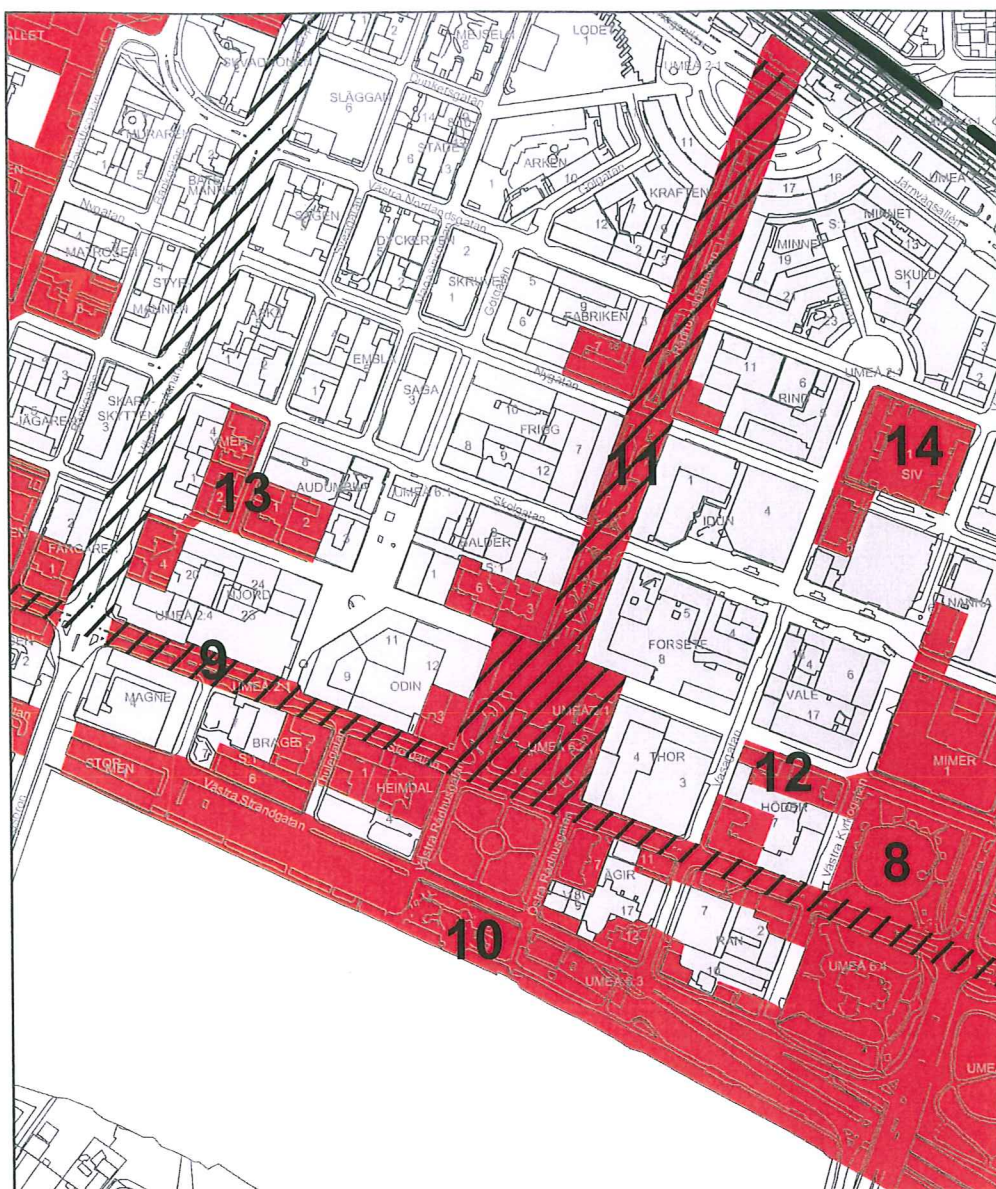
En kulturmiljö av riksintresse tar naturligtvis utgångspunkt i begreppet kulturhistoriskt värde. Det har dock långt ifrån varit den enda premisen vid översynen. Vid revideringen av riksintresset centrala Umeå har vi gjort en avvägning mellan olika samhällsintressen. En stad måste kunna utvecklas och förändras – det viktiga i detta sammanhang är att förändringar görs med hänsyn till och i samspel med riksintressets värden. Förhoppningsvis ska den nya beskrivningen underlätta denna process.

Revideringen innebär sänkta krav inom ungefär hälften av riksintresseområdets areal, vilket öppnar för en förtätning. Den tydliggör också inom vilka områden särskild hänsyn gäller. Revideringen innebär inte något nytt förhållningssätt för denna särskilda hänsyn. Länsstyrelsens framtida bedömningar kommer liksom tidigare att göras utifrån den praxis som utarbetats i landet och utifrån de normer som Riksantikvarieämbetet tillämpar. Beskrivningarna för de olika områdena förmedlar deras kulturhistoriska bakgrund och deras särprägel samt ger ingångar till framtida förhållningssätt.

Avsikten med revideringen är också att öka kunskapen om och förståelsen för riksintresset. Ett område, det före detta regementsområdet I 20, har därför lagts till för att tydliggöra ett av Umeås karaktärsdrag, i detta fall som regementsstad. Detta område är sedan tidigare skyddat genom kulturminneslagen och tillägget innebär därför inte någon planeringsmässig skillnad.

Den reviderade riksintressebeskrivningen beslutades av Länsstyrelsen 2010-04-20.

Bo Sundin
Länsantikvarie

Förklaring till kartan:

Streckad linje markerar riksintresseområdets avgränsning.

Numreringen hänvisar till de särskilda värdebeskrivningarna.

Rödmarkerade områden utgör särskilda värdekärnor för riksintresset och uppvisar värdefulla stadsplanedrag.

Grå och vita markeringar inom avgränsningen är områden med värdefulla stadsplanedrag.

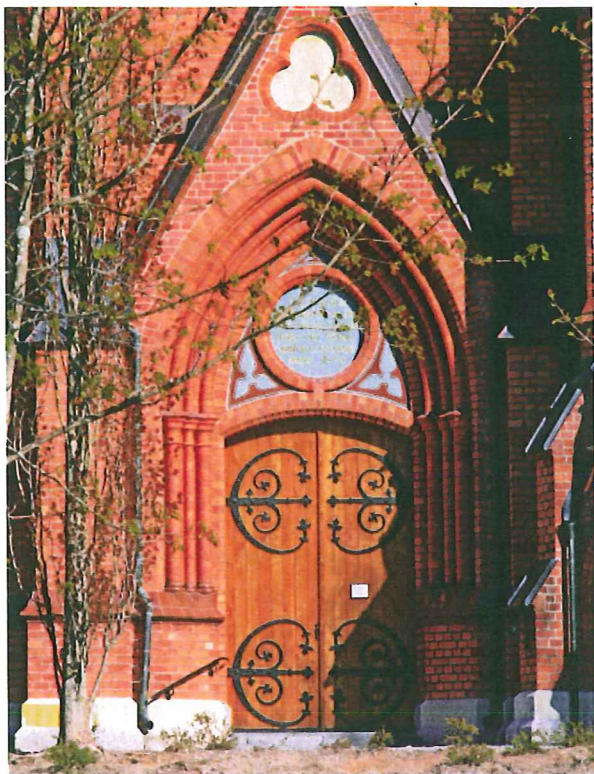
Skraffering markerar kommunikationsstråk som är särskilt representativa för riksintresset.

CENTRUM

8. KYRKAN, PARKEN OCH LÄROVERKET

Efter stadsbranden 1888 fick det gröonstråk som sträckte sig från residen- set till kyrkan en förlängning från kyrkan och norrut. Det gamla Kyrko- torget utvidgades nu och fick namnet Skolparken (nuvarande Vänortsparken). Namnet var kopplat både till tidigare belägna och till planerade läroverksbyggnader i området. Platsen är historisk i allra högsta grad. Det var på Kyrkotorget general von Döbeln höll sitt avskedstal till de upp- ställda finska trupperna efter 1808-09 års krig. Efter detta upphörde riks- gemenskapen och Sverige fick en ny konstitution och en ny kungadynasti.

Stadskyrkan är byggd 1892-94 på samma plats som de tidigare stads- kyrkorna alltid legat. Den nya kyrkan byggdes i tegel, till skillnad från den tidigare träkyrkan. Den uppfördes i likhet med de samtida kyrkorna i Sundsvall och Luleå i nygotisk stil, vilket var i enlighet med den tidens smak och anvisningar. För att undvika att strandbrinken skulle ge vika under stenkyrkans tyngd byggdes den upp på en konstgjord kulle. I sam-

band med detta flyttades en del gravar som fanns på kyrkplatsen till västra kyrkogården vid gamla lasarettet och i området kring kyrkan anlades istället en park som i öster gränsade till Döbelns park.

I stråket från kyrkan och norrut, som alltid varit obebyggt, fanns i stadsplanen plats för en offentlig byggnad. Det blev ett nytt läroverk, Mimerskolan, som stod klart år 1900. Den är uppförd i tegel och har en högre och storslagen utformning med tre spetsigt avslutade utskjutande partier i huvudfasaden och branta tak med dekorativa takkammare. För att markera parken, den offentliga platsen, och för att förstärka läroverksbyggnadens monumentalverkan och sambandet mellan två av stadens representativa byggnader är den fritt och synligt placerad med huvudfasaden vänd mot kyrkan och de två byggnadernas mittaxlar lagda i linje med varandra.

Läroverkets gymnastikhus är byggt på den dåvarande läroverkstomten norr om Skolgatan och hör intimt ihop med läroverket. Gymnastikhuset byggdes först och stod färdigt redan 1892 innan läroverket var klart. Resten av tomten blev inte bebyggd efter stadsbranden förrän det så kallade Gjallarhornet tillkom i sen tid.

Gymnastikhuset är byggt i sten med slätputsade fasader. Det upplevs i dag som rätt litet, men fasaden mot Skolgatan har en monumental utformning, med två kraftiga torn som inramar ett mittparti med tre pelarburna rundbågar. Stadsarkitekten Lindström gav gymnastikhuset drag av en romansk basilika. På sin tid ansågs gymnastikhuset så nyskapande och spektakulärt att fotografier av det ställdes ut vid världsutställningen i Chicago 1893.

9. STORGATSMILJÖN GENOM CENTRUM

Storgatan har alltid varit och är fortfarande ett av de viktigaste stråken genom staden. Här passerade Kustlandsvägen allt sedan staden grundades på 1600-talet. Med den första bron över älven 1863 blev Storgatan ännu mer ett affärsstråk. Mellan kyrkan och Renmarksplanen låg ett tjugotal större och mindre handelsgårdar.

Efter stadsbranden 1888 breddades Storgatan från 6 till 18 meter och det bestämdes att trähus fick byggas i högst två våningar och stenhus i tre våningar, vilket blev avgörande för stadens utseende. De gamla handelshusen var vid sekelskiftet 1900 ännu det samhällsbärande skiktet, men gick alltmer tillbaka. Bara fem handelsgårdar återuppfördes efter branden. Handelscentrum flyttades nu till Kungsgatan och det nya Rådhuset. Storgatan blev istället del av den offentliga miljön kring Rådhuset, med monumentala byggnader och några förnåma bostadshus.

Om Storgatans tid som handelscentrum minner den Reiniusska gården i kvarteret Heimdal. Det är den enda bevarade huvudbyggnaden till en handelsgård från 1800-talet i Umeå. Dess rikt dekorerade panel som ritats av Carl Fridolf Sandgren är ett mycket tydligt exempel på hur arkitekturdetaljer och utsmyckningar lånades från den samtida stenhusarkitekturen i större städer, vilken i sin tur influerats av den kontinentala arkitekturen. På detta sätt kom klassiska europeiska stilideal att omformas till Umeås träarkitektur, framför allt under 1890-talet.

I grannkvarteret Brage ligger en senare handelsgård från 1916, den Wiknerska gården. Den ritades av Erik Eriksson och är ett fint prov på hans